KULTURENS ANALYSEINSTITUT

Hovedindsigter

Kulturarvsformidling til børn og unge i udsatte og sårbare positioner

Kolofon:
Titel: Formidling af kulturarv til børn og unge i udsatte og sårbare positioner
Udarbejdet af: Kathrin Hohmaier
Redigering: Jens Christian Nielsen og Signe Marie Christensen-Dalsgaard
Udgivelsesår: 2026
Grafisk design: Anton Vinther
Fotografier: forside: Fotograf Sara Peuron-Berg. Side 4: Fotograf Anja Gaard Olsen. Side 17: Fotograf David Foli. Disse fotografier tilhører Fonden til formidling af kulturarven Roskilde Domkirke.

Udgiver: © 2026 Kulturens Analyseinstitut. Alle rettigheder forbeholdes. Gengivelse af denne pjece er tilladt med tydelig kildehenvisning.
Kulturens Analyseinstitut
Knudsvej 44 C 4000 Roskilde, Danmark
Telefon: (+45) 69 16 26 69
info@kulturanalyser.dk
kulturensanalyseinstitut.dk

Om Kulturens Analyseinstitut:
Kulturens Analyseinstitut er en selvejende og uafhængig institution etableret i 2023. Instituttets formål er at skabe og formidle viden om kulturens betydning i samfundet gennem uafhængige analyser og undersøgelser. Vi arbejder på tværs af kultursektoren for at samle og formidle viden, der kan inspirere til konkrete handlinger og styrke dialogen mellem forskellige aktører.

Rapporten er tilvejebragt med økonomisk støtte fra: Liljeborgfonden
I samarbejdet med: ROMU og Fonden til formidling af kulturarven Roskilde Domkirke

Viden til formidling

UNESCO-verdensarvsmonumentet Roskilde Domkirke får sit eget særskilte formidlingscenter, som skal præsentere domkirkens arkitektoniske og monarkiske historie. I denne sammenhæng er projektet "Verdensarv for alle børn og unge" blevet etableret med støtte fra Liljeborgfonden. Projektansvaret varetages af Fonden til formidling af kulturarven Roskilde Domkirke (herefter Formidlingsfonden) og ROMU. Projektets formål er at udvikle en formidlingsindsats for børn og unge i udsatte og sårbare positioner ved det kommende center og domkirken. Kulturens Analyseinstitut er partner i projektet og har i 2025 indsamlet viden om formidling af kulturarv til børn og unge – med særlig vægt på børn og unge i udsatte positioner. Denne publikation samler de væsentligste indsigter og peger på greb, der kan omsættes i formidlingen.

Hele rapporten "Vidensfundament for formidling af kulturarv til børn og unge i udsatte positioner" kan findes på kulturensanalyseinstitut.dk.

Sådan er undersøgelsen gennemført:

Vi har kortlagt viden fra nyere litteratur (2015–2025) med fokus på Danmark og de nordiske lande. Desuden har vi suppleret denne viden gennem samtaler med fagpersoner fra forskellige områder og faglige perspektiver.

På tværs peger materialet på, at viden om formidling for børn og unge i udsatte og sårbare positioner primært findes i praksis og projekterfaringer.

Samtalepartnere:

Forskning

Louise Ejgod Hansen (Forsker, Center for Kulturevaluering, Aarhus Universitet)

Zanitha Hamilton Månegaard (P.h.D. studerende, Designskole Kolding)

Baggrundsamtale:
Nanna Holdgaard (senior-forsker) & Katrine Berg Pedersen (Specialkonsulent, Nationalmuseets projekt Moving Museums through Play)

Udvikling & ledelse

Mathilde de Kruiff (Uddannelsesleder, Professionshøjskolen Absalon)

Tina Holm Sørensen (Industriel design/børnekultur; tidl. Lego Foundation)

Emma Sofie Jensen (Projektleder for sociale projekter, Copenhagen Contemporary)

Lærke Vindahl (Head of Learning and Community, ARKEN Museum for Samtidskunst)

Formidler

Kim Callesen (Leder af Skoletjenesten, Vesthimmerlands Museum / Stenaldercenteret Ertebølle)

Kathrine Noes Sørensen(Undervisnings- og udviklingsansvarlig, Vikingeskibsmuseet)

Anders Sinding (Museumsinspektør, Uddannelse, Børn & Unge, Gammel Estrup – Danmarks Herregårdsmuseum)

Hvordan definerer vi børn og unge i udsatte og sårbare positioner?

Udsathed og sårbarhed overlapper ofte, og er ikke lette at afgrænse. I praksis skelnes der derfor typisk mellem på den ene side børns og unges behov og forudsætninger og på den anden deres erfaring med udstillingsbesøg. I denne undersøgelse arbejder vi med begge dimensioner, og bruger begrebet børn og unge i udsatte positioner som en samlet betegnelse. Når det især drejer sig om børn med fysiske eller psykiske funktionsvariationer og -nedsættelser, anvender vi udtrykket børn med særlige behov.

Behovene er ofte de samme for børn og unge med forskellige forudsætninger.

”Når vi sansemæssigt designer til neurodivergente børn, kan man i grove træk sige, at vi designer til alle. Både de børn som vi til dagligt ville beskrive som ikke havende ‘særlige behov’, men også de børn, som befinder sig i andre udsatte positioner. Mange børn i udsatte positioner, om der er tale om andre diagnoser eller miljømæssige faktorer, har ofte de samme behov og reaktionsmønstre.”

Zanitha Hamilton Månegaard, Designskole Kolding

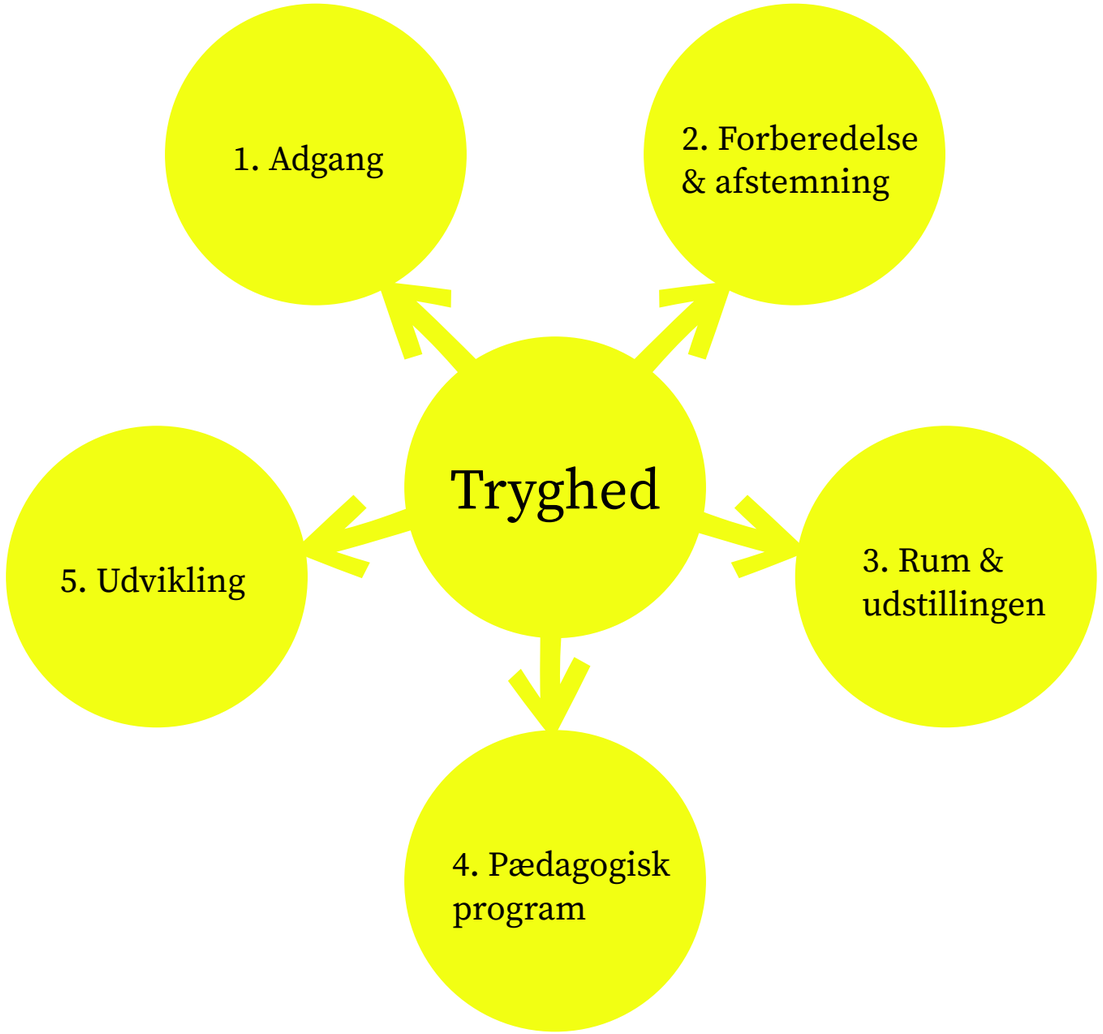

Undersøgelsen peger på fem fokusområder, som vedrører besøgsstedet og formidlingen til børn og unge i udsatte positioner:

Tryghed er et gennemgående tema og...

- sikrer, at børn og unge grundlæggende kan deltage i aktiviteter
- forstås her som tillid til, at stedet er forudsigeligt, imødekommende og muligt at navigere i – både for børn og voksne
- har betydning for besøgendes well-being på museer (Falk 2022)

Falk, J. H. (2022). The value of museums: Enhancing societal well-being. Rowman & Littlefield

1 Adgang

Organisationer (museer eller kulturarvsinstitutioner) med etablerede tilbud fungerer ofte som knudepunkter, der samler børn og unge i udsatte positioner. De kan understøtte motivation og tryghed. Pædagoger, lærere og ledsagere er vigtige for formidlerne og hjælper med at nedbryde barrierer i forbindelse med besøget. Organisering af transport kan desuden være afgørende for, om børn og unge kan deltage.

Barrierer ligger i motivation samt i fysiske, psykiske eller sociale forhindringer.

” Hvordan overhovedet får man folk herud, der ikke vil på Museum. Det er en ting. Kontra folk, der ikke har muligheder.”

Anders Sinding, Gammel Estrup

Børn og unge kommer ikke alene i udstillinger og ofte ikke af sig selv

Besøgsformer for børn og unge i kulturarvsinstitutioner:

- Samarbejde med en social organisation eller NGO
- Gruppebesøg via skoletjenesten eller museum direkte
- Forløb eller workshop for individuelle deltagere
- ‘Frie’ besøgende (familier)

2 Forberedelse & afstemning

Børn og familier

Forberedelse på området for rammer og aktiviteter er vigtigt for børn og unge i udsatte positioner – men også for deres familier, så de kan føle sig trygge på et nyt sted. Børn og unge med særlige behov har i høj grad brug for genkendelighed. Praktiske greb kan fx være:

- Forberedelsesmøde for grupper (online eller fysisk)
- Rundvisningsfilm
- Letforståelig information og tekst
- Familieguide eller oversigtskort med oplysninger om sanseintensive zoner, madpakkerum, stillezoner, toiletter, garderobe mv.

Partnerskaber, pædagoger, lærer & ledsagere

Afstemning i partnerskaber – og mellem den direkte samarbejdspartner og formidleren – er afgørende for, at forløb og projekter lykkes. Bevidsthed og dialog bør blandt andet omfatte:

- Forskellige institutionslogiker
- Forventninger
- Indhold, mål og struktur for forløbet
- Børnegruppens behov og grænser
- Rollefordelingen i projektet

”Kommunikation, kommunikation, kommunikation”

Katrine Noes Sørensen, Vikingskibsmuseet

3 Rum & udstillingen

Tryghed opstår, når rummet giver plads til børnene og deres behov. Det kan også være et socialt og mentalt rum. Objekter, fortællinger og overgangsritualer kan understøtte tryghed og skabe forbindelse mellem børnene og omgivelserne.

Det fysiske rum skaber det sociale og mentale rum.

Konkrete greb er blandt andet:

Fysisk, socialt og mentalt rum

- Ramper, elevatorer og plads til bevægelse
- Regulering af sanseindtryk, fx lys og akustik
- Mulighed for at interagere med rummet
- Pauserum og gemmesteder

Design af udstillingen

- Legende design
- Inddragelse af sanser, fx haptiske modeller og dufte
- Skilte, vejvisning, lette forklaringer og piktogrammer

Fleksible tiltag og hjælpemidler

- Særlige besøgstider og rabatordninger
- Høreværn og strobebriller
- Fidget-legetøj
- Audioguide

Rum handler ikke kun om det fysiske

” Få skabt et rum omkring eleverne, fordi det der med at have en tryghed omkring dem, for det fremmer læringen hos eleverne – uanset hvem man er i øvrigt.”

Katrine Noes Sørensen, Vikingeskibsmuseet

Taktile objekter giver børn mulighed for at føle sig som en del af oplevelsen i rummet

”At have noget man kan tage på, inden man går ind, så man bliver en del af det her eventyr. […] Eksempelvis at du får de her specielle handsker på, eller du får det her armbånd, der måske kan plinge lidt eller du kan nuller lidt ved. Så du på den måde får noget taktilt.”

Zanitha Hamilton Månegaard, Designskole Kolding

4 Pædagogisk program

Et universelt og pædagogisk blik, der går ud over enkeltstående formidlingsgreb, er nødvendigt i tilbud til børn og unge i udsatte positioner. Formidleren er også vigtig som relationsperson, ligesom tydelige rammer der skal skabe forudsigelighed og overskuelighed.

Forberedelse og mulighed for at deltage på egne præmisser uden pres, hjælper børn med at overvinde frygt og opleve mestring.

”Og mange af børnene her udtrykte, at de var bange for at falde i vandet. Så vi siger, at I skal ikke sejle, men vi håber, I har lyst til at prøve at sidde i [båden] og bare mærke, hvordan det er. Men hvis man siger nej, så skal man ikke. Og summa summarum, når man så lavede nogle særlige øvelser med dem, så endte det med, at de sejlede rundt og havde det sjovt ude i søen.”

Kim Callesen, Vesthimmerlands Museum / Stenaldercenteret Ertebølle

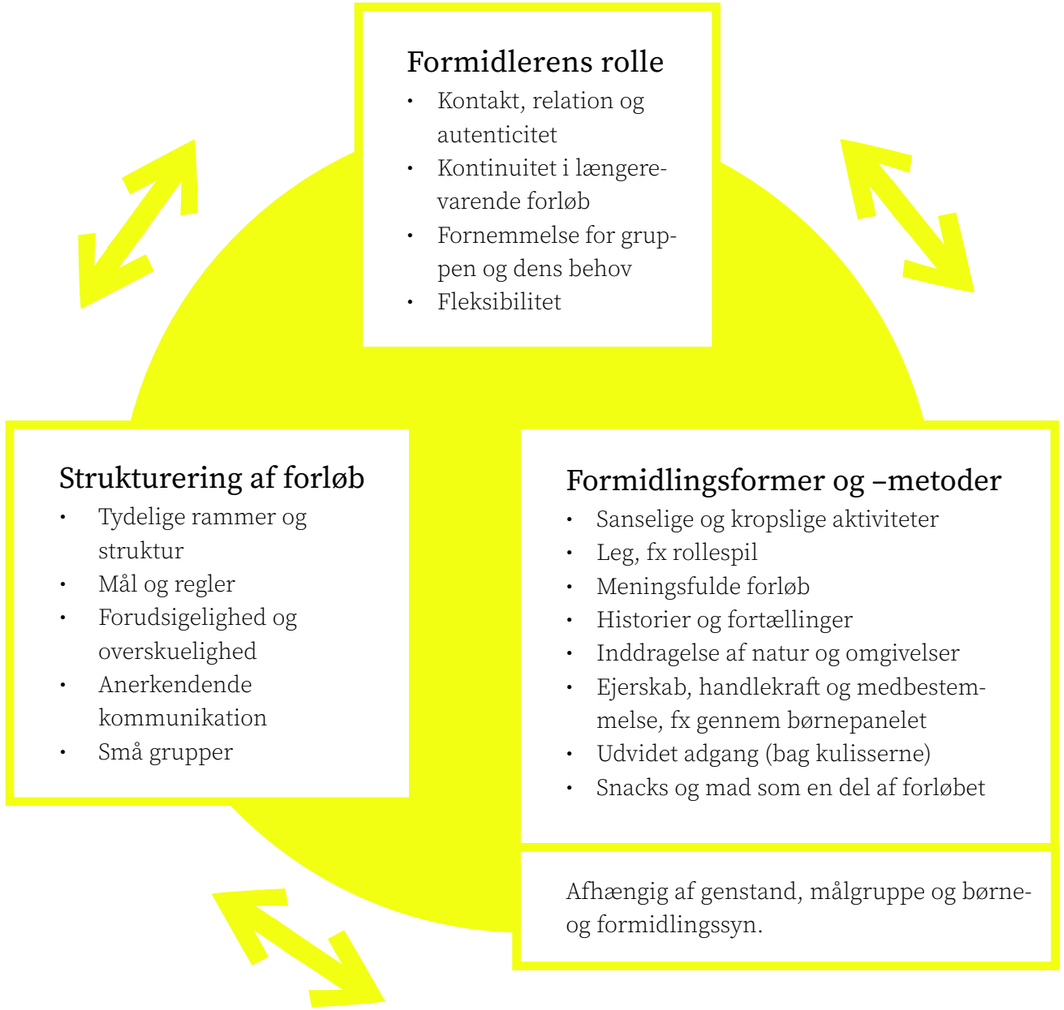

5 Udvikling

Arbejdet med børn og unge i udsatte positioner omfatter hele institutionen. Institutionen bør som helhed reflektere over forventninger, regler, ansvarsfordeling og spillerum – og være parate til at justere dem. Kompetenceløft er vigtigt for alle, især for dem, der har direkte kontakt med publikum.

Som kulturinstitution skal man være forberedt på ukendte situationer, som kan udfordre institutionens rammer og selvforståelse, og være klar til at finde løsninger

”Børn og unge, der ikke kender en museal kontekst, de kommer helt sikkert også til at bryde rammerne for, hvad man må, skal og bør (...) Hvad gør man så?”

Mathilde de Kruiff, Professionshøjskolen Absalon

Konkrete greb er blandt andet:

Løbende udvikling af aktiviteter

- Løbende tests og afprøvning af aktiviteter i udstillingen med børnene - de er eksperter på deres egne behov

Vær klar til forandring

- Fleksibilitet, omstillingsparathed og rumlighed overfor børn og unge i institutionen

Videre- og efteruddannelse

- Formidler
- Vagter og frontpersonale
- Alle øvrige professioner på museet

Konklusioner

Viden om kulturarvsformidling til børn og unge i udsatte positioner findes primært i praksis og projekterfaringer. Formidlingen til denne målgruppe har brug for en universalistisk tilgang, der går ud over praktiske metoder. Det handler især om:

- Motivation og praktisk adgang
- Støtte gennem ledsagere, forældre eller pædagoger
- Mulighed for interaktion med rum og udstilling
- Opmærksomhed på sanseindtryk og mulighed for regulering
- Institutionens holdning

Især for børn og unge med særlige behov er tryghed, forberedelse, mulighed for at forbinde sig med rummet, relationer, tydelige rammer, forudsigelighed og overskuelighed afgørende for deltagelsen.

> ”Se mennesket, ikke diagnosen!”
>
> *Hagstrup og Dassen 2017*

Hagstrup, Dassen, (Red.). (2017). Museumsundervisning for børn med særlige behov. Vesthimmerlands Museum.

KULTURENS ANALYSEINSTITUT

Kulturens Analyseinstitut
info@kulturanalyser.dk
kulturanalyser.dk
(+45) 69 16 26 69
Stændertorvet 3 D,
4000 Roskilde, Danmark

ROSKILDE DOMKIRKE
unesco World Heritage site
ROMU
LILJEBORGFONDEN